

Bilişsel Terapiyi Uygun-Yetkin Düzeyde Yürütme Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerliğine İlişkin Bir Ön Çalışma

Dr. Gonca SOYGÜT¹, Dr. Sait ULUÇ², Dr. Zeynep TÜZÜN³

Özet / Abstract

Amaç: Bu araştırmanın amacı Liese, Barber ve Beck (1995) tarafından geliştirilmiş olan Bilişsel Terapiyi Uygun ve Yetkin Yürütme Ölçeği'nin (BİLTER-UYET) Türk örneklemindeki geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

Yöntem: BİLTER-UYET, Bilişsel davranışçı yaklaşımla yürütülen terapi oturum kayıtlarının, belirli bir kodlama sistemi üzerinden değerlendirilmesine dayanmaktadır. Çalışmanın, yargıcı değerlendirmelerini temel alan kapsam geçerliği incelemesinde, ölçek maddeleri özgün formuna uygun olarak, yüksek bir uzlaşma yüzdesiyle alt kapsam alanlarına yerleştirilmiştir. İzleyen bölümünde, Hacettepe Üniversitesi Psikoterapi Araştırmaları Laboratuvarı'na (HÜ-PAL) başvuran 10 danışanın BT uygulama oturumlarından seçkisiz olarak seçilen 20 görsel görüşme kaydı 2 yargıcı tarafından değerlendirilmiştir.

Bulgular: Ölçeğin iç tutarlılığı uygunluk için $\alpha = .84$, yetkinlik için $\alpha = .83$ olarak bulunmuştur. Yargıcılar arası güvenilirlik katsayılarını belirlemek amacıyla 2 yargıcıdan elde edilen veriler için mutlak uzlaşım yöntemiyle Sınıf-içi Korelasyon Katsayıları (ICC) hesaplanmıştır. Buna göre, ICC ortalamaları Uygunluk boyutu için .70; Yetkinlik boyutu için ise .60 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Uygunluk ve Yetkinlik boyutları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Katsayısı aracılığıyla hesaplanmıştır. Katsayılar birinci yargıcı için $r = .95$ ($N=20$, $p < .001$); ikinci yargıcı için $r = .97$ ($N=20$, $p < .001$), her iki yargıcı için de .95 olarak belirlenmiştir.

Sonuç: Elde edilen sonuçlar, BİLTER-UYET'in, Türkiye'de yürütülen klinik uygulama ve araştırma etkinliklerinde kullanılabilirliği açısından, başlangıç sürecinde, kabul edilebilir düzeylerde geçerli ve güvenilir bir değerlendirme aracı olduğu yönünde yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Psikoterapi Araştırmaları, Bilişsel Terapide Uygunluk ve Yetkinlik Ölçeği

SUMMARY: A Pilot Study of the Reliability and Validity of the Turkish Cognitive Therapy Adherence and Competence Scale

Objective: The aim of this study was to investigate the reliability and validity of the Turkish Cognitive Therapy Adherence and Competence Scale (CTACS) (Liese, Barber, and Beck, 1995). The scale is based on the evaluation of video taped therapy sessions using a certain coding system.

Method: In the content validity study, 4 judges placed items within the intended theoretical construct with a high degree of consensus. In the following part of the study, 2 judges coded 20 video taped therapy sessions randomly selected from a pool recorded at the Hacettepe University Psychotherapy Research Laboratory.

Results: The internal validity of the scale was $\alpha = 0.84$ for adherence and $\alpha = 0.83$ for competence. The intra-class correlation (ICC) coefficients were calculated using the absolute consensus method to determine inter-judge reliability coefficients for the data obtained from 2 judges. Mean ICC was 0.70 for the adherence dimension and 0.60 for the competence dimension. The relationship between adherence and competence was examined using Pearson's correlation coefficients, which were $r = 0.95$ ($n = 20$, $P < 0.001$) for the first judge, $r = 0.97$ ($n = 20$, $P < 0.001$) for the second judge, and $r = 0.95$ for both judges.

Conclusion: As preliminary evidence our findings suggest that the Turkish CTACS has acceptable levels of content validity and inter-judge reliability for use in clinical and research settings.

Key Words: Psychotherapy Research, The Turkish Cognitive Therapy Adherence and Competence Scale

Teşekkür: Çalışmamızın yürütülmesindeki önemli katkılarından dolayı, 2003-2006 dönemleri arasında HÜ Psikoloji Bölümünde Yüksek Lisans eğitimine devam eden öğrencilerimize ve çalışmanın çeşitli aşamalarında yargıcı değerlendirmeleriyle görüş ve önerilerini bizlerle paylaşan meslektaşlarımıza teşekkür ederiz.

Yazar Notları: 1) Araştırma, H.Ü-BAB 03G009 ve TÜBİTAK-SOBAG104K082 no'lu proje destekleri çerçevesinde yürütülmüştür. 2) Araştırma sürecinde, izlenecek etik ilkelere ilişkin Türk Psikologlar Derneği (TPD) Etik Yönetmeliğinin ilgili maddeleri temel alınmıştır. Ayrıca, belirtilen projeler çerçevesinde, H.Ü.T.F. Tıbbi, Cerrahi ve İlaç Araştırmaları Etik Kurulu'na onaylanmıştır.

¹Psik. Doç., ²Psik. Dr., Hacettepe Ü Psikoloji Bl., Psikoterapi Araştırmaları Laboratuvarı (HÜ-PAL). ³Psik. Dr. Hacettepe Ü Tıp Fak. Çocuk Sağlığı ve Hastanesi, AD., Adölesan Ü Hacettepe Ü Psikoloji Bl., Psikoterapi Araştırmaları Lab. (HÜ-PAL). Ankara.

Dr. Gonca Soygüt, e-posta: goncab@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

Psikoterapi uygulama ve araştırmaları açısından, uygunluk (adherence) kavramı, belirli bir psikoterapi yaklaşımı ya da yönteminin aslına uygun yürütülme derecesine işaret etmektedir. Yetkinlik kavramı ise söz konusu yaklaşım ya da yöntemin ne düzeyde yetkin bir biçimde uygulandığını; başka bir deyişle uygulamanın kalitesini göstermektedir (Barber ve ark. 2003). Bu açıdan, yazarlara göre, bir tedavi yönteminin etkili bir biçimde yürütülebilmesi için, hem uygunluk hem de yetkinlik koşullarının bir arada sağlanması önemlidir. Uygunluk koşulunun sağlanmadığı bir uygulamada yetkinlik koşulunun sağlanabilmesi olanaklı görünmemektedir. Ayrıca, uygunluk koşulunun sağlanması da, yetkinlik koşulunun sağlanabileceği anlamına gelmemektedir.

Özellikle, bir tedavi yaklaşımının etkinliğinin incelenmesinin hedeflendiği psikoterapi sonuç (outcome) araştırmaları açısından, söz konusu yaklaşımların, uygulamada aslına uygun bir biçimde yürütülebilmesi, terapistin uygulama biçimlerinden kaynaklanabilecek karıştırıcı değişkenlerin kontrol edilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Barber ve ark. (2003) tarafından da vurgulandığı gibi, bir tedavi sürecinin olması gereken protokolde yürütülmemiş olması, söz konusu tedavinin etki düzeyinin sınırlı kalmasının başlıca nedenlerinden biri olabilir. Buradan hareketle, psikoterapi araştırmalarının ilk dönemlerinde, yaklaşımlara özgü geliştirilmiş olan tedavi el kitaplarının kullanılması yaygın bir eğilim olarak gözlenmektedir. Bununla birlikte, uygulamalarda standardizasyonun sağlanabilmesi ve bir tedavi yaklaşımının uygulamada uygun düzeyde yürütülmesi açısından, sadece el kitaplarının temel alınmasının da yeterli bir czm olmadığı belirtilmektedir (Moncher ve Prinz 1991).

Diğer taraftan, psikoterapide etkinliğin ağırlıklı olarak ortak etkenlerden kaynaklandığına işaret eden (Lambert, Shapiro ve Bergin 1986) ve bu ortak etkenlerden özellikle terapötik ittifak değişkenini güçlü bir yordama gücü olduğuna vurgu yapan gözlemler (Horvath ve Greenberg 1989, Horvath ve Symonds 1991) yeniden mercek altına alınmaktadır. Bu açıdan, “psikoterapide değişimi sağlayan nedir?” sorusuna daha özgül yanıtlar verilebilmesi için terapötik ilişkinin yanı sıra, teknik ve katılımcı özelliklerinin etkileşimlerinin de göz ardı edilmemesi gerekliliği vurgulanmaktadır (Castonguay ve Beutler 2006).

Psikoterapi araştırmaları alanında belirtilen gereksinimlerin bir sonucu olarak, psikoterapötik yaklaşımların uygulamalarda ne düzeyde yansıtıldıklarını, başka

bir deyişle tedavi sürecinin i geçerliğini, değerlendiren araçların geliştirilmeye başladığı görülmektedir. Bu açıdan, bilişsel terapiye uygunluk ve yetkinliğin değerlendirildiği psikoterapi araştırmalarında, öncelikle, uygulanan bilişsel terapi sürecinin ne düzeyde uygun yürütüldüğü değerlendirilerek bilişsel terapinin diğer bazı yaklaşımlardan ayırt edilebilirlik düzeyinin incelendiği izlenmektedir (Luborsky ve ark. 1982, DeRubeis ve ark. 1982, Barnackie ve ark. 1992, Hill ve ark. 1992, Blagys ve Hilsenroth 2002).

Diğer taraftan son dönemlerde, uygunluk ve yetkinlik düzeyinin tedavi sonuçları üzerindeki etkisi ve ilişkisel etkenler ile özgün teknikler arasında tedavi sonuçlarına katkıları açısından yapılan karışlaştırmalar (rn. McIntosh ve ark. 2005, Leob ve ark. 2005, Paivio ve ark. 2004) ve terapistlerin tedavi el kitaplarına ve yapılandırılmış tedavilere yönelik tutumları da sıklıkla incelenen konulardan biri olarak gözlenmektedir (Addis ve Krasnow 2000, Najavitz ve ark. 2000, Najavitz ve ark. 2004, Barber ve ark. 2006).

Belirtilen gereksinimler doğrultusunda geliştirilmiş olan değerlendirme araçları arasında ağırlıklı olarak bilişsel terapiye uygunluk için kullanılanlar dikkati çekmektedir. Bu araçlardan Bilişsel Terapi leği'nin (BT) (Young ve Beck 1980) son 25 yıldır en yaygın kullanımı olan ölçüm aracı olduğu; bununla birlikte, psikometrik özellikler açısından yetersizliklerine vurgu yapılmaktadır (Whisman 1993, Barber ve ark. 2003).

Aktarılan değerlendirme araçlarının güçlü yanlarının yanı sıra çeşitli eksikliklerine dikkat çeken Barber ve arkadaşlarına (2003) göre, bu ölçekler uygunluk ve yetkinliği bir arada ölçmemekte ve bilişsel psikoterapideki ağdaş gelişmeleri yeterli düzeyde yansıtılmamaktadırlar. Yazarlar buradan hareketle, dikkat çektikleri sınırlılıkların giderilmesi amacıyla Bilişsel Terapide Uygunluk ve Yetkinlik leği (BİLTER-UYET)'ni geliştirmişlerdir. Bu alışma çerçevesinde BİLTER-UYET'in Türk rneklemlerindeki geçerlik ve güvenilirlik incelenmesi amaçlandığı için izleyen bölümde araca ilişkin çalışmalar sunulmuştur.

Bilişsel Terapiyi Uygun ve Yetkin Yürütme leği (BİLTER-UYET)

BİLTER-UYET, Liese ve ark. (1995) tarafından BT'de karışlaşılan sorunların üstesinden gelebilmek ve daha güvenilir ölçümler alabilmek amacıyla üretilmiştir.

Barber ve ark. (2003), oldukça geniş kapsamlı olarak

TABLO 1. Maddelerin Boyutlar Altında Sınıflandırma Yüzdeleri.

	Boyut 1 (%)	Boyut 2 (%)	Boyut 3 (%)	Boyut 4 (%)
Boyut 1: Bilişsel terapi yapısı				
1. Gündem	100	0	0	0
2. Duygu-durum kontrolü	75	25	0	0
3. Bir önceki görüşmeyle ilgili bağlantılar	100			
4. Süre giden sorunları araştırma	75	0	25	0
5. Bir önceki görüşmede verilen ev ödevleri gözden geçirildi	25	0	0	75
6. Yeni ev ödevlerinin verilmesi	0	0	0	100
7. Kısa özetler	75	0	0	25
8. Danışanın özeti ve geri bildirim	75	25	0	0
9. Odak/yapı	75	0	0	25
Boyut 2: İşbirliğine dayalı bir terapötik ilişkinin gelişmesi				
10. Danışanı bilişsel terapi modeli, kavramları, Süreci ve yapısıyla tanıştırma	100	0	0	0
11. Sıcaklık/sahicilik/içtenlik/eşlik etme	0	100	0	0
12. Kabul/saygı	0	100	0	0
13. İpuçlarına duyarlı olma	0	75	25	0
14. Doğru empati	0	100	0	0
15. İşbirliği	0	100	0	0
Boyut 3: Vaka formülasyonunun gelişimi ve uygulanması				
16. Otomatik düşüncelerin ortaya çıkarılması	0	0	0	100
17. Temel inançların ve şemaların ortaya çıkartılması	0	0	0	100
18. Anlam/anlayış tarzı/yüklemelerin ortaya çıkartılması	0	0	75	25
19. Kilit konuları ele alma	0	0	75	25
20. Vaka formülasyonu (geçmişle bugünün bağlantılandırılması)	0	0	100	0
21. Formülasyonun danışan ile paylaşılması	25	0	75	0
Boyut 4: Bilişsel ve davranışçı teknikler				
22. Yönlendirmeli keşif	0	0	0	100
23. Kanıt/alternatif bakış açısı isteme	0	0	0	100
24. Alternatif bilişsel davranışçı tekniklerin kullanımı	0	0	0	100

*Genel performans değerlendirmesinin alındığı 25. madde kapsam geçerliliğine dahil edilmediği için tabloda yer verilmemiştir.

yaptıkları geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında, öncelikle BİLTİR-UYET'in iç tutarlılığını değerlendirmişlerdir. Tüm ölçek için Cronbach Alfa değerleri uygunluk için .92 ve yetkinlik için .93 olarak belirlenmiştir. Bu bulgular ölçek toplam puanlarının ölçek maddelerine verilen tepkileri oldukça iyi yansıttığına işaret etmektedir. Yine aynı çalışmada, BİLTİR-UYET'in yargıcılar arası güvenilirlik katsayılarının diğer uygunluk ve yetkinlik ölçeklerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (DeRubeis ve Feeley 1990, Hill ve ark. 1992, Vallis ve ark. 1986). Diğer taraftan, yargıcılar arası güvenilirlik, Sınıf-içi Korelasyon Katsayıları (ICC-Intraclass

Correlation Coefficiency) hesaplanarak belirlenmiştir ve ICC<.40 olan maddeler (madde 12, 13, 14 ve 21) ölçeğin dışında bırakılmıştır. 21 maddeye indirgenmiş uygunluk toplam puanı için ICC= .67 (N=92) ve yetkinlik toplam puanları için ICC =.73 (N=92) olarak bulunmuştur. Genel değerlendirme, terapi yapısıyla ilişkili (gündem oluşturma ya da ev ödevleri gibi) maddeler için değerlendirmeciler arası güvenilirliğin arttığına ve işbirliği ve vaka formülasyonu boyutlarında (sıcaklık, kabul ve formülasyonu danışanla paylaşılması gibi) düştüğüne işaret etmiştir. BT'nin iyi yapılandırılmış bir psikoterapi yaklaşımı olduğu göz önünde bulundurul-

TABLO 2. Bilişsel Terapi Uygunluk ve Yetkinlik Ölçeği Maddelerinin Ortalama, Standart Sapma ve Sınıf-İçi Korelasyon Değerleri.

Madde	Uygunluk			Yetkinlik		
	ICC	M	S	ICC	M	S
1	0,76	4,93	1,02	0,58	4,35	0,75
2	0,69	4,40	1,02	0,53	3,87	1,42
3	0,76	4,21	1,61	0,86	3,68	2,44
5	0,94	4,92	1,62	0,89	3,70	2,68
6	0,73	5,44	0,63	0,40	4,62	1,79
7	0,54	5,45	0,56	0,60	4,78	0,60
8	0,50	5,22	0,73	0,58	4,60	0,75
9	0,68	5,15	0,88	0,66	4,68	0,89
10	0,87	5,58	0,89	0,52	4,75	2,14
11	0,66	5,70	0,70	0,68	5,03	0,68
12	0,37	5,75	0,62	0,59	5,13	0,58
13	0,62	5,65	0,56	0,48	4,78	0,57
14	0,25	5,58	0,56	0,49	5,10	1,13
15	0,54	5,58	0,73	0,70	5,08	1,24
16	0,83	4,65	1,56	0,84	3,95	1,42
17	0,86	2,75	1,56	0,73	2,68	3,34
18	0,64	4,79	0,77	0,58	4,06	2,07
19	0,13	5,13	0,57	0,26	4,28	1,18
20	0,84	3,77	1,68	0,82	3,40	2,99
21	0,67	4,82	0,67	0,71	4,25	0,66
22	0,79	4,95	1,04	0,64	4,34	1,35
23	0,65	4,23	1,29	0,70	3,49	2,59
25	0,62	4,91	0,61	0,53	4,31	0,60

Ortalama ve Standart Sapmalar hesaplanırken iki yargıcının verdiği puanların ortalaması alınmıştır (N=20).

* Ölçekten çıkarılan 4. ve 24. maddelere tabloda yer verilmemiştir.

duğunda bu sonuçlar istatistiksel olarak oldukça anlamlı bulunmuştur. Ayrıca, Barber ve ark. (2003) değerlendirmecilerin puanları arasındaki tutarlılığın hastanın tarzından ve oturumun gündeminden de etkilendiğini göstermiştir. Son değerlendirmede, Barber ve arkadaşlarının (2003) elde ettiği sonuçlar BİLTİR-UYET'in psikoterapi araştırmaları için psikometrik açıdan uygun bir değerlendirme aracı olduğuna işaret ettiği biçiminde yorumlanmıştır.

Daha önce belirtildiği gibi, bu ön çalışma BİLTİR-UYET'in Türk örneklem üzerinde geçerlik ve güvenilirliğini değerlendirmektedir. Temel amaç, izleyen dönemde, kısa süreli bilişsel psikoterapi sürecinde çeşitli

değişkenlerin incelenmesinin planlandığı bir dizi psikoterapi araştırmasında yürütülecek olan bilişsel psikoterapi uygulamalarına ilişkin uygunluk ve yetkinliğin değerlendirilebilmesidir. Ayrıca, bilişsel yaklaşımı temel alan eğitim ve uygulamaların ülkemizde yaygınlaştığı yönündeki gözlemlerden hareketle, ölçeğin geniş bir kullanım alanı olabileceği öngörülmektedir. Bu açıdan, bilişsel terapi alanındaki uygulamalardaki standardizasyonun sağlanmasında, eğitimlerin nesnel ölçütler temelinde sürdürülmesinde ve eğitimlerin etkinliğinin de değerlendirilmesinde yararlanılacak bir araç kazandırılmasının uygulama alanına önemli bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Ön çalışma

Çeviri çalışması

BİLTER-UYET'in klinik psikoloji alanında eğitim gören üç doktora öğrencisi tarafından yapılan ön çevirisi bu grubun da yer aldığı altı kişiden oluşan klinik psikoloji doktora öğrencileri tarafından gözden geçirilmiştir. Belirtilen çalışmalar sonucu üzerinde uzlaşılan çevirinin son hali ve özgün formu, bilişsel davranışçı terapi alanında en az 15 yıllık deneyimi olan beş yargıcıya gönderilerek kendilerinden çevirinin uygunluğu açısından değerlendirme yapmaları istenmiştir. Ayrıca, standart bir form aracılığı ile yargıcılardan, ölçeği dil kullanımı, anlaşılabilirlik, kültürel uygunluk ve klinik kullanım açısından incelemeleri istenmiştir. Yargıcıların önerileri doğrultusunda yapılan düzenlemeler sonucunda ölçek son halini almıştır.

Klinik uygulanabilirlik çalışması

Daha önce belirtildiği gibi, BİLTER-UYET, Bilişsel Davranışçı yaklaşımla yürütülen terapi oturumlarının işitsel ya da görsel kayıtlarının, belirli bir kodlama sistemi üzerinden değerlendirilmesine dayanmaktadır. Dolayısıyla, ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının başlatılmasının öncesinde, klinik uygulanabilirliğin sınanması ve kodlama sürecinde karşılaşılabilecek olası güçlüklerinin belirlenmesi amacıyla, çeviri çalışmasına ek bir ön çalışma daha yürütülmüştür. Bu ön çalışmada, H.Ü. Klinik Psikoloji Yüksek Lisans eğitimine devam eden öğrencilerin, Bilişsel Davranışçı Terapi yaklaşımı ile süpervizyon altında yürüttükleri oturumların görsel kayıtlarından yararlanılmıştır. Bu amaçla, 3 terapistin görüşmelerine ait seçkisiz yolla belirlenen 6 oturumun görsel kaydı, asıl çalışmada da yer alacak yargıcıların ön eğitimleri için kullanılmıştır. Toplam 3 yargıcının bulunduğu bu grup, ön çalışmanın yapıldığı dönemde, doktora yeterlik derecesine sahip ve BT alanında yaklaşık ikisi 5 yıl, biri 15 yıl deneyimi olan uzmanlardan oluşturulmuştur.

Grup çalışması olarak yürütülen ön eğitimde, 3 terapistin ait 4 BT görüşme oturumu yargıcıların değerlendirilmesine sunulmuştur. Bu görsel kayıtlara ilişkin kodlamaların analizleri sonunda BİLTER-UYET için yargıcılar arası güvenilirlik katsayıları her bir oturum için şöyledir: Oturum-1 ICC = .9059; Oturum-2 ICC = .5848; Oturum-3 ICC = .8915; Oturum-4 ICC = .6443. Görüldüğü gibi, dört oturumdan ikisine ilişkin ICC'lerde .90'a varan bir uyuma gözlenirken;

diğer ikisinde ICC'ler .58-.64 arasında değişmektedir. ICC incelemelerinde, istatistiksel olarak kabul edilebilir anlamlılık düzeyinin .70 olmasının beklendiği dikkate alındığında, ön çalışma niteliğindeki bu süreçte, yargıcılar arasında yeterli düzeyde bir uyuma sağlanmadığı gözlenmiştir. Buradan hareketle yürütülen ikinci aşamada, yargıcılar arası uyumun sağlanmadığı görüşme oturumlarına ilişkin değerlendirmeler grup tartışması sürecindeki gözlemlere göre, görüşme içeriği bilişsel terapiyi yansıtırma düzeyi arttıkça puanlama kolaylaşmakta ve ICC yükselmektedir. Puanlama danışanın sorunundan etkilenmektedir. Belirli bir sorunun (örn. Eksen I Obsesif Kompulsif Bozukluk) puanlaması daha kolay ve yargıcılar arası tutarlılığı daha yüksek olmasına karşın; daha belirsiz sorun alanları için (örn. Belirli bir tanı kategorisi içinde yer almayan, kişisel gelişime yönelik sorunlar) yargıcılar arası tutarlılık düşmektedir. Ayrıca, daha güvenilir bir değerlendirme ve yargıcılar arası tutarlılığın yükselmesi için BİLTER-UYET'in değerlendirilmesine ilişkin bir yönerge ve eğitim paketi oluşturulmasında yarar görülmektedir. Aktarılan gözlemler çerçevesinde yargıcılar için standart bir değerlendirme yönergesi içeren bir el kitabı hazırlanmasına karar verilmiştir.

Asıl çalışma

Örneklem

Danışanlar

Araştırmanın danışan örnekleme, 2004-2006 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Psikoterapi Araştırmaları Laboratuvarı'na (HÜ-PAL) başvuran 19-24 yaş aralığındaki 10 kadın danışandan oluşturulmuştur. Danışanların ilk değerlendirmesi Hacettepe Üniversitesi Psikiyatri Polikliniğinde ya da Hacettepe Üniversitesi Sağlık Merkezinde yapılmıştır. Araştırmada izlenen süreç kısa süreli bilişsel davranışçı tedavi yaklaşımı olduğu için kurumlar tarafından, yönlendirilen danışanın Eksen I Duygu Durum Bozukluğu ya da Kaygı Bozukluğu tanılarından birini almış olması ve Düşünce Bozukluğu bulunmaması ve Eksen II Bozukluğu tanısı almaması koşulları aranmıştır. Ön görülen koşulları karşılayan danışanlar araştırmaya katılmadan önce BT'ye uygunluk açısından değerlendirilmiş ve aydınlatılmış onam formunu imzalamışlardır. Danışanın BT'ye uygunluğu Kısa Süreli Bilişsel Davranışçı Tedaviye Vaka Seçimi Ölçeği aracılığıyla belirlenmiştir (Soygüt ve Dürü 2006). Gönüllü olmayı kabul eden danışanların görüşme kayıtları araştırma havuzuna katılmıştır. Danışanlar ortalama 4-5 ay boyunca haftada bir oturum olmak üzere bireysel görüşmeye alınmışlardır.

Tedavi ve terapistler

HÜ-PAL Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü bünyesinde etkinliklerini sürdüren Psikoterapide Süreç Değişkenlerinin incelendiği bir araştırma, uygulama ve eğitim laboratuvarı olarak kurulmuştur. Eğitimlerinin bir parçası olarak HÜ-PALde uygulamalarını sürdüren 7 Yüksek Lisans ikinci sınıf öğrencisi bu araştırmanın terapist örneklemini oluşturmuştur. Terapist adaylarının tamamı kadındır ve yaşları 24-25 arasında değişmektedir. Her bir terapist araştırmaya katılmadan önceki bir yıllık bir zaman diliminde kuramsal ve uygulamalı nitelikte yoğun bir BT eğitiminden geçmiştir. Araştırma boyunca görüşmelerinin görsel kayıtları değerlendirilmiş ve görüşmelere süpervizyon altında devam etmişlerdir. Böylece, aldığı eğitimin türü, deneyim ve süpervizyon gibi terapistten kaynaklanabilecek karıştırıcı değişkenlerin etkisi mümkün olduğunca kontrol edilmiştir. Uygulamacılar bireysel görüşmelerini yapılandırırken “Bilişsel Terapiler: Temel İlkeler ve Ötesi” (Beck 2001) bilişsel terapi el kitabını temel almışlardır.

Yargıcılar

i. Kapsam Geçerliliği Çalışmasındaki Yargıcılar: Klinik psikoloji alanında doktora derecesi olan 4 yargıcıdan oluşmuştur.

ii. Güvenilirlik Çalışmasındaki Yargıcılar: Doktora ve üzeri derecede, uzmanlık alanı Bilişsel Davranışçı Terapi yaklaşımı olan iki klinik psikolog araştırmada yargıcı olarak görev almıştır. Yargıcılardan birinin deneyimi 5 yıl; diğerinin ise 15 yıldır. Daha önce belirtildiği gibi, yargıcılar araştırmaya katılmadan önce BILTER-UYET için hazırlanan yaklaşık 10 saatlik bir ön hazırlık sürecinden geçmişlerdir.

Veri toplama araçları

Görsel kayıtlar

Bu çalışmanın temel araçlarından biri yargıcıların değerlendirdiği görsel görüşme kayıtlarıdır. Her bir danışandan terapi süreci boyunca ortalama 14 görüşme kaydı alınmıştır. 3. görüşme öncesindeki görüşmeler daha çok bilgi toplama ile ilişkili olduğu; 10. görüşme sonrasındaki görüşmeler ise terapiyi bitirme ile ilişkili temalar içerebildiğinden araştırma havuzu dışında bırakılarak toplam 68 görüşme içeren bir araştırma havuzu oluşturulmuştur. Örneklem içinde herhangi bir danışanın fazla ya da az temsil edilmesini önlemek için görüşmeler danışanlara göre gruplanmış ve her bir gruptan 2 görüşme seçkisiz olarak örneklem grubuna atanmıştır. İşlemlerin sonunda 20 görüşmeden oluşan görüşme örneklemleri oluşturulmuş

ve bireysel değerlendirilmelerinin yapılması için yargıcı değerlendirmelerine sunulmuştur.

Bilişsel Terapiyi Uygun ve Yetkin Yürütme Ölçeği (BILTER-UYET)

Araca ilişkin bilgiler önceki bölümlerde ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Çalışmanın bu aşamasında toplam 25 maddeden oluşan ölçeğin araştırmacılarca kodlama sistemine uygun hale getirilen formu kullanılmıştır. Ölçekte yer alan her bir madde Uygunluk ve Yetkinlik boyutları açısından değerlendirilmiştir. Puan aralığı her iki boyut için de 1-7 arasındadır. Uygunluk için 1 puan madde belirtilen durumun hiç ortaya çıkmadığına 7 puan ise tam olarak uygulandığına işaret etmektedir. Yetkinlik boyutunda ise 1 puan terapistin bu madde için uygulama becerisi gösteremediğine 7 puan ise uygulama becerisinin mükemmel olduğuna işaret etmektedir (Tablo 1).

“1. **Gündem:** Önemli hedef sorunları belirledi, öncelik sıralaması yaptı ve gündemi izledi”.

1 2 3 4 5 6 7

Bilişsel Terapiyi Uygun ve Yetkin Yürütme Ölçeği (BILTER-UYET) Yönergesi

Daha önce belirtildiği gibi ön çalışma sürecinde oluşan gereksinimler doğrultusunda, kodlama sisteminin daha standart bir biçimde yürütülmesini sağlayabilmek amacıyla araştırma ekibince bir yönerge geliştirilmiştir. Belirtilen yönerge, BILTER-UYET’de kodlanan tüm maddelere karşılık gelen puan aralıklarının nasıl belirleneceğine ilişkin ayrıntılı tanımlamaları içermektedir. Yukarıda aktarılanlar ilk madde üzerinden örneklenecek olursa “gündem oluşturulması” maddesi için aşağıdaki puanlama anahtarı oluşturulmuştur:

Yönergenin devamında, ölçeği oluşturan her bir madde için aynı strateji izlenmiştir.

6-7 puan	Gündemi görüşmenin başında oluşturdu. Danışan ve terapist ellerindeki süreyi göz önünde bulundurarak hedef sorunları içeren uygun bir gündem oluşturdular ve öncelikleri belirlediler. (Gündemi oluştururken danışanın ele almak istediği olay ya da sorunları öğrendi. Kendi araştırmak istediği ya da çalışmaya devam edilecek konuları ifade etti). Görüşme sürecinde gündem tam olarak izlendi.
4-5 puan	Bir önceki puanlama aşamasında belirtilen tüm ölçütler yerine getirildi; ancak, danışanın görüşleri yeterince alınmadı ya da gündem üzerinde tam bir görüş birliğine varılmadı.
3-2 puan	Gündem çalışmanın ilerleyen aşamalarında oluşturuldu. Gündem maddeleri açık ve net olarak ifade edilmedi. Gündem oluşturuldu ancak takip edilmedi.
0-1 puan	Gündem hiç oluşturulmadı. Görüşmede konudan konuya geçildi.

BULGULAR

Kapsam geçerliği

Doktora dereceli 4 klinik psikoloji uzmanından oluşan yargıcı grubundan, standart bir form aracılığı ile BİLTİR-UYET'in maddelerinin dağılımı ve sorularının bütünüyle Bilişsel ve Davranışçı Terapi oturumu ve sürecini ne kadar kapsadığı açılarından incelemeleri istenmiştir. Yargıcıların değerlendirmeleri çerçevesinde her bir maddenin boyutlar altındaki sınıflandırılma yüzdeleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'den izlenebileceği gibi, Boyut 1 Bilişsel Terapi Yapısı kapsamı içinde yer alan 1, 2, 3, 4, 7, 8 ve 9. maddeler, yargıcılar tarafından uzlaşmayla birinci boyuta yerleştirilmişlerdir. Ev ödevleri ile ilişkili olan 5 ve 6. maddeler Boyut 4- Bilişsel ve Davranışçı Teknikler altında yer almışlardır. Boyut 2- İşbirliğine Dayalı Bir Terapötik İlişkinin Gelişmesi kapsamı içinde yer alan 11, 12, 13, 14, ve 15. maddeler yargıcılar tarafından uzlaşmayla ikinci boyuta yerleştirilmişlerdir. BT modeli, kavramları, süreci ve yapısıyla tanıştırmayı içeren 10. madde Boyut 1- Bilişsel Terapi Yapısı kapsamı altında yer almıştır. Boyut 3- Vaka Formülasyonunun Gelişimi ve Uygulanması kapsamı içinde yer alan 18, 19, 20 ve 21. maddeler yargıcılar tarafından uzlaşmayla üçüncü boyuta yerleştirilmişlerdir. Bu kapsamda yer alması gereken 16. ve 17. maddeler ise Boyut 4- Bilişsel Davranışçı Teknikler kapsamı altına yerleştirilmiştir. Boyut 4- Bilişsel ve Davranışçı Teknikler kapsamı altında yer alan 22, 23 ve 24. maddeler yargıcılar tarafından tam bir uzlaşmayla dördüncü boyuta yerleştirilmişlerdir. Buna göre, genel olarak maddelerin yargıcılar tarafından, ölçeğin özgün formuna uygun olarak, yüksek bir uzlaşma yüzdesiyle alt kapsam alanlarına yerleştirildiği görülmektedir.

Güvenilirlik

Yargıcılar arası güvenilirlik katsayılarını belirlemek amacıyla 2 yargıcıdan elde edilen veriler için mutlak uzlaşım yöntemiyle Sınıf-içi Korelasyon Katsayıları, ICC (Intraclass Correlation Coefficient with Absolute Agreement Definition) hesaplanmıştır.

Sınıf-içi Korelasyon Katsayıları (ICC) hesaplanmadan önce yargıcıların her bir maddeye yönelik tepkilerinin sıklığı incelenmiştir. Analizler öncesindeki bu değerlendirmelerde, "Süre giden dürtü kontrol sorunlarının gözden geçirilmesi" (madde 4) ve "Alternatif Bilişsel-Davranışçı tekniklerin kullanılması" (madde 24)'ün yargıcılar tarafından vakaların çoğu için boş bırakıldığı görülmüştür. Bu nedenle, tüm Bilişsel Davranışçı görüş-

melerde bulunma koşullu olmayabileceği göz önünde bulundurularak, her iki madde de izleyen analizlerin dışında bırakılmışlardır. Ek olarak, "Kabul/Saygı" (madde 12), "Doğru Empati" (madde 14) ve "Kilit Konulara Değinme" (madde 19) için ICC değerleri düşük bulunmuştur (ICC<.40). Barber ve ark. (2003) özgün çalışmalarında madde 12 ve 14 için benzer sonuçlar elde etmişler ve ilgili maddeleri ölçek dışında tutmuşlardır. Ancak maddelerin sağladığı bilgilerin bazı görüşmelerde önem taşıyabileceği düşünüldüğünden ölçeğin son halinde bu üç maddenin korunmasına karar verilmiştir. Kalan 23 madde için ortalama, standart sapma ve ICC değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Uygunluk için (N=20) elde edilen ICC değerlerinin .13 ile .94 arasında değiştiği hesaplanmıştır. Sorunlu olduğu belirlenen 2 madde çıkarıldıktan sonra 23 maddelik Uygunluk ölçeği için ICC ortalaması .70 olarak belirlenmiştir. Yetkinlik için (N=20) ulaşılan ICC değerlerinin 0 ile .90 arasında değiştiği hesaplanmıştır. 23 maddelik Yetkinlik ölçeği için ICC ortalaması .60 olarak belirlenmiştir.

İç tutarlılık

Tüm ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Uygunluk için $\alpha = .84$, Yetkinlik için $\alpha = .83$ olarak bulunmuştur. Analiz sonuçları, BİLTİR-UYET toplam puanlarının ölçeği oluşturan maddeleri iyi bir şekilde yansıttığına işaret etmektedir.

Ayrıca, ölçeğin Uygunluk ve Yetkinlik boyutları arasındaki ilişki, Pearson Korelasyon Katsayısı aracılığıyla hesaplanmıştır. Yetkinlik ve Uygunluk boyutları arasındaki ilişki, birinci yargıcı için korelasyon katsayısı $r = .95$ (N=20, $p < .001$); ikinci yargıcı için $r = .97$ (N=20, $p < .001$) olarak belirlenmiştir.

Her iki boyutunda aynı yargıcı tarafından puanlanmasının bir yanlılık oluşturabileceği düşüncesinden hareketle, iki boyut arasındaki ilişkinin körlemesine değerlendirilmesine karar verilmiştir. Bu amaçla, aynı görüşme oturumu için, bir yargıcının puanladığı Uygunluk boyutu ile diğer yargıcın puanladığı Yetkinlik boyutu değerlendirmeleri arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Katsayısı aracılığıyla çaprazlama hesaplanmıştır. Buna göre birinci çapraz grup için korelasyon katsayısı $r = .77$ (N=20, $p < .001$); ikinci çapraz grup için $r = .68$ (N= 20, $p < .001$) olarak belirlenmiştir. Analiz sonuçları yargıcının puanlama yanlılığından kaynaklanabilecek etkiler kontrol edildiğinde de, ölçeğin iki boyutu arasında yüksek düzeyde bir ilişki olabileceğine işaret etmiştir.

TARTIŞMA

BİLTİR-UYET'in Türkiye'deki uygulamalarda kullanımını incelemek amacıyla yürütülen ön çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, aracın kabul edilebilir düzeyde geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir. Buna göre, BİLTİR-UYET'in, terapistlerin bir BT sürecini hangi düzeylerde uygun ve yetkin biçimde yürüttüklerini değerlendirmeye uygun kapsamda bir geçerliğe sahip olduğu belirtilebilir. Ayrıca, iç tutarlılığı yüksek düzeyde gözlenen ölçeğin bağımsız yargıcılar tarafından güvenilir bir biçimde değerlendirilebildiği söylenebilir.

Kapsam geçerliği açısından değerlendirildiğinde, genel olarak maddelerin yargıcılar tarafından, ölçeğin özgün formuna uygun olarak, yüksek bir uzlaşma yüzdesiyle alt kapsam alanlarına yerleştirildiği gözlenmektedir. Özgün formdan farklı yerleştirilen maddeler açısından, Bilişsel Terapi Yapısı boyutunda yer alan, 5. ve 6. maddelerin içeriğinin ev ödevleri ile ilişkili olmasının, yargıcıları, bu maddeleri Bilişsel Davranışçı Teknikler başlığı altında toplamaya yönlendirdiği düşünülebilir. İkinci Boyut olan İşbirliğine Dayalı Terapötik İlişkinin Gelişmesinde yer alan 10. madde içeriğinin de BT modeli, kavramları, süreci ve yapısı ile tanıştırmayı içermesinin bu maddenin Bilişsel Terapi Yapısı başlığı altına seçilmesine neden olduğu söylenebilir. Benzer bir şekilde Vaka Formülasyonunun Gelişimi ve Uygulanması boyutunda yer alması beklenen 16. ve 17. maddelerin içeriğinin, otomatik düşünce, temel inanç ve şemaların ortaya çıkarılması ile ilişkili olmasının bu maddelerin Bilişsel Davranışçı Teknikler başlığı altında toplanması yönünde bir eğilim oluşturduğu biçiminde yorumlanabilir. Belirtilen bir kaç maddenin yargıcılar tarafından özgün formdan farklı boyutlar altında yerleştirilmeleri kuramsal açıdan anlaşılır bulunmaktadır. Sözü edilen; maddeler, görüşmedeki bağlamına göre kimi zaman yapıyı, kimi zaman tekniği temsil edebilmektedir. Kapsama ilişkin yargıcı değerlendirmeleri, her hangi bir görüşme sürecini temel almayıp sadece form üzerinde yapılan bir değerlendirmeyi yansıttığı için gözlenen farklılaşma tanımızca anlaşılır bulunmuştur. Asıl çalışma bölümünde, görüşme süreçlerini temel alan yargıcı değerlendirmelerinde, boyutların özgün formdaki kapsamında değerlendirilebildiği gözlemlerden hareketle, özgün formdaki kapsamın Türkçe formda da korunmasına karar verilmiştir. Özgün formda yer alan madde 4 ve madde 24 araştırma örnekleminin özelliklerinden dolayı son analizlerin dışında bırakılmıştır. Barber ve ark. (2003) özgün çalışmalarının örnekleminin "Madde Kötüye Kullanımı" tanısı alan hastalardan oluştuğu dikkate alındığında, 4. maddenin sorgulanması, yani dürtüsel davranışların

takibi özgün form için zorunlu görülmüştür. Diğer taraftan, 24. maddenin ise terapistin deneyim düzeyinden etkilenmeye açık olduğu düşünülmüştür. Bu açıdan, deneyimli terapistlerin görüşmeleri deneyimsiz olanlara görece daha yüksek bir teknik çeşitliliği içerebilmektedir. Araştırmanın danışan örnekleminde takip gerektiren dürtü kontrol sorunlarına rastlanmaması ve terapist örnekleminin eğitim sürecindeki deneyimsiz terapistlerden oluşması, madde 4 ve madde 24'ü puanlama açısından uygunsuz hale getirmiştir. Ancak, farklı terapist ve danışan gruplarıyla işlevsel olarak kullanılabilmesi düşünülen bu maddelerin uyarlanan formda tutulmaya devam edilmesine karar verilerek bu maddeler için değerlendirme formlarına "puanlamaya uygun değil" seçeneği eklenmiştir.

Diğer taraftan daha önce belirtildiği gibi ölçeğin iç tutarlılığı, her iki yargıcı değerlendirmesi açısından da, istatistiksel olarak yüksek bir anlamlılık katsayısı göstermiştir. Ayrıca, Barber ve arkadaşlarının (2003) çalışmasında olduğu gibi, Uygunluk ve Yetkinlik boyutları arasında da yüksek bir tutarlılık gözlenmiştir. Bununla birlikte, söz konusu gözlemin, ölçeğin yapısı açısından olumlu bir özellik olup olmadığı tartışılmaktadır. Barber ve arkadaşlarının (2003) ölçeği geliştirme sürecinde, Uygunluk ve Yetkinlik boyutlarının farklı olgular olmalarından hareket etmişlerdir. Giriş bölümündeki tanımlamalardan hatırlanacağı gibi, her iki boyut bir birinin gerekli koşulu olarak görülmediği için ölçekte de bu ayrımın ortaya konamaması yazarlar açısından beklenen bir durum değildir. Buna karşın, yazarlar tarafından, konuya ilişkin gözden geçirilen literatür bulguları da, hem Barber ve arkadaşlarının (2003) hem de bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. BT sürecinin değerlendirildiği çalışmaların (örn. Shaw ve ark. 1999) yanı sıra, psikanalitik yaklaşımla yürütülen görüşmelere ilişkin uygunluk ve yetkinlik değerlendirmelerinde (Barber ve Crits-Christoph 1996) de korelasyonun istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bulunduğu belirtilmiştir. Araştırmacıların, belirtilen gözlemleri, yargıcı yanlılığı, derecelendirmenin iki boyut açısından birbirini izleyen sırada yapılması gibi etkenlere bağladıkları görülmektedir. Bununla birlikte, farklı yargıcı değerlendirmelerine ilişkin karşılaştırmaların da benzer sonuçlar verdiği bildirilmektedir (Barber ve ark. 2003). Yazarlar ayrıca, uygunluk ve yetkinlik boyutları arasında bekledikleri farklılaşmanın gözlenememiş olmasını çalışmalarındaki terapistlerin hepsinin oldukça deneyimli olmasına bağlamaktadırlar. Bununla birlikte, terapistlerin deneyim düzeyi düşük olmasına karşın, bu çalışmada da, Uygunluk ve Yetkinlik boyutları arasındaki ilişki olduk-

ça yüksek olarak belirlenmiştir. Bu bulgu, BT açısından sözü edilen iki boyut arasındaki ilişkinin uygulamacının deneyim düzeyinden bağımsız olarak yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ek olarak, yargıcıların, uygunluk ve yetkinliği ardışık puanlamalarından kaynaklanabilecek yanlılığı kontrol etmek için her bir boyuta ilişkin yargıcı puanlamaları çapraz olarak incelendiğinde de, iki boyut arasındaki korelasyon katsayısının düştüğü ancak hala orta ve yüksek düzeylerde istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlara ulaşıldığı gözlenmiştir. Bu bulgu da, Uygunluk ve Yetkinlik ölçümlerinin BT'nin yapısı gereği yüksek düzeyde bir ilişki gösteriyor olabileceği yönünde Barber ve arkadaşlarının (2003) yorumunu destekler niteliktedir. Aktarılan gözlemlere karşın, çalışmamızdaki deneyimlerimiz doğrultusunda, her ne kadar her iki boyut birbirine yakın düzeyde puanlansa da, Uygun ve Yetkin yürütme boyutlarının bağımsız değerlendirilmesi gerektiğini ve ölçeğin bu formunun korunmasının uygulama alanında daha yararlı olacağını düşünmekteyiz. Ayrıca, çalışmamız kapsamında geliştirmekte olduğumuz yönergede, her iki boyut arasındaki ayrımı sağlayabilecek ek açıklamalarla revizyona gidilmesini gerekli bulmaktayız.

Diğer taraftan, Barber ve arkadaşlarının (2003) gözlemlerine benzer biçimde, bizim çalışmamızda da, sürecin başlangıcındaki oturumlarda, terapistlerin ağırlıklı olarak BT'yi didaktik bir biçimde sürdürme eğiliminde oldukları; izleyen oturumlarda ise ilişkiye, işbirliğine daha fazla vurgu yaptıkları yönündeki gözlemlerimizi BT'nin doğasıyla bağlantılı doğal bir süreç olarak yorumlamaktayız. Bu noktada, ayrıca, BT yaklaşımının kendi içindeki gelişmeler doğrultusunda, terapötik işbirliği ve derindeki bilişsel yapıların değerlendirilmesi anlayışının BİLTER-UYET'de dengeli bir biçimde yansıtıldığını araca ilişkin güçlü bir yön olarak vurgulamak isteriz.

Araştırma sürecinin psikoterapi araştırmalarına genel katkısı açısından göz önünde bulundurulması gereken önemli bir katkıda da ölçeği puanlamak için geliştirilen el kitapçığıdır. Araştırma sürecindeki gözlemlerimiz ve analizler sonucu elde edilen bulgular, değerlendirmelerin yargıcılar tarafından yapıldığı bu tür çalışmalarda eğitim ve yönergelerin büyük bir önem taşıdığını ortaya koymuştur. Ek olarak, küçük gruplarla yaptığımız çalışmalar BİLTER-UYET yönergesi ve eğitim paketinin, psikoterapi eğitimi ve süpervizyonunun da kalitesini artırdığına işaret etmiştir.

Çalışmamızın, hem psikoterapi araştırmalarının doğasıyla hem de ülkemiz koşullarındaki pratik zorluklara

bağlı önemli sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, farklı terapötik yaklaşımların izlendiği terapi oturumları değerlendirilememiş; dolayısıyla, BİLTER-UYET'in, Türk örneklem üzerindeki ayırt edici geçerliği incelenememiştir. Araştırma ekibinin bu yönde girişimleri olmakla birlikte, farklı kurumlarda çalışan terapistler ve danışanlarından görsel kayıt alınmasındaki pratik sorunlar ve etik açıdan yaşanabilecek olası sıkıntılar nedeniyle, araştırma grubuna eş değer bir örneklem bu aşamada oluşturulamamıştır.

Diğer bir sınırlılık olarak da, görüşmeleri izlenen terapist örnekleminin tamamının, ilk terapi deneyimleri olması düşünülebilir. Çalışmanın planlanma aşamasında, amaç açısından, terapistlerin deneyimden çok, yargıcıların derecelendirmeleri arasındaki tutarlılığın incelenmesi ön planda olduğu için bu durumun önemli bir sınırlılık yaratmayacağı öngörülmüştür. Çalışmamızın özünde, "yargıcıların izledikleri aynı terapi oturumuna ilişkin puanlar arasında uzlaşma var mıdır?" sorusunun incelemesinden hareketle, terapistin deneyimsizliğine bağlı olarak tipik bir BT sürecini yansıtmaması bir sınırlılık olarak düşünülmemelidir. Bu açıdan, derecelendirmede, her iki yargıcının aynı oturumu benzer biçimde düşük puanlamasının da, BİLTER-UYET'in güvenilirliğine ilişkin bir destek olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca, uygulamada bu durumla ilgili belirgin bir zorluk yaşanmamış; tam aksine, terapistlerin ilk deneyimleri olmasının, terapiyi "uygun yürütme" eğilimini; başka deyişle, kurama, yönergeye ve süpervizyona daha fazla bağlı kalma çabalarını artırdığı izlenmiştir. Yetkinlik puanları görece biraz daha düşük olsa da, yukarıda tartışıldığı gibi, istatistiksel olarak arada farklılık gözlenmemiş; görüşmeler, yargıcıların değerlendirmelerine yeterli veri oluşturacak düzeyde BT formatında sürdürülebilmştir.

Araştırmanın sınırlılıkları söz konusu olduğunda göz önünde bulundurulması gereken bir diğer nokta, görüşme örnekleminin görece az sayıda (20 görüşme) olmasıdır. Bu durum temelde, yöntemsel olarak önemli güçlüklerin aşılmasını gerektiren bu tür bir çalışmanın, daha önce vurgulanan özellikle nitelikli uygulamacı ve değerlendirmeci bulunması konusundaki sınırlı kaynaklarla yürütülmesiyle ilişkilidir. Belirli sayıda psikoterapi görüşmesine sistematik olarak ulaşmak, araştırma örneklemini seçkisiz olarak atamak oldukça yoğun emek ve zaman gerektirmiştir. Bunun yanında, yargıcıların her bir görüşme için önemli bir zamanı aktarmaları gerekmiştir. Bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda örneklem büyüklüğünün, bu ön çalışma aşamasında, kabul edilebilir olduğu düşünülmektedir. İzleyen araştırmalar için görüşme havuzunun genişletilmesi ve terapist örnekle-

minin daha heterojen olması konusundaki planlamalar sürdürülmektedir.

Yargıcı özellikleri açısından, her iki yargıcı arasındaki on yıllık deneyim farklılığı, yukarıda sözü edilen pratik zorluklarla ilişkilidir. Tarifimizca da, yöntem açısından bir sorun olabileceği düşünülen bu sınırlılığın giderilmesi için el kitapçığı geliştirilmiştir. Buradan hareketle, deneyim farklılığına karşın yargıcı kodlamalarında gözlenen tutarlılık, aracın klinik kullanımda yaygınlaşması açısından umut verici görülebilir. Belirli bir düzeyde eğitim ve deneyim sonrasında aracın uzmanlarca yaygın olarak kullanılabilmesi öngörülebilmektedir. Elbette, aracın kullanımı açısından yetkinlik kazanabilmek için BT yaklaşımı konusunda deneyimli olmanın yanı sıra bir ön eğitimden geçmek gerekli görünmektedir. Bu açıdan, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan yönerge kullanımının da değerlendirmelerin daha sağlıklı yürütülmesinde yardımcı olacağı tahmin edilmektedir.

KAYNAKLAR

Addis ME, Krasnow AD (2000) A national survey of practicing psychologists' attitudes towards psychotherapy treatment manuals. *J Consult Clin Psychol*, 68: 331-339.

Barber JP, Crits-Christoph P (1996) Development of a therapist adherence/competence rating scale for supportive-expressive dynamic psychotherapy: A preliminary report. *Psych Res*, 6: 79-92.

Barber JP, Liese BS, Abrams MJ ve ark. (2003) Development of the Cognitive Therapy Adherence and Competence Scale. *Psych Res*, 13(2): 205-221.

Barber JP, Gallop G, Crits-Christoph P ve ark. (2006) The role of therapist adherence, therapist competence, and alliance in predicting outcome of individual drug counseling: Results from the National Institute Drug Abuse Collaborative Cocaine Treatment Study. *Psych Res*, 16 (2): 229-240.

Barnackie K, Crits-Christoph P, Kurcias JS ve ark. (1992) Therapist techniques used during the cognitive therapy of opiate dependent patients. *J Subst Abuse Treat*, 9: 221-228.

Beck J (2001) *Bilişsel Terapi: Temel İlkeler ve Ötesi*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Blagys MD, Hisenroth MJ (2002) Distinctive activities of cognitive-behavioral therapy. A review of the comparative psychotherapy process literature. *Clin Psychol Rev*, 22: 671-706.

Castonguay L, Beutler L (2006) Principles of Therapeutic Change: A Task Force on Participants, Relationships, and Techniques Factors. *J Clin Psychol*, 62(6): 631-638.

DeRubeis RJ, Hollon SD, Evans MD ve ark. (1982) Can psychotherapies for depression be discriminated? A systematic investigation of cognitive therapy and interpersonal therapy. *J Consult Clin Psychol*, 50: 744-756.

DeRubeis R, Feeley M (1990) Determinants of change in cognitive therapy for depression. *Cogn Ther and Res*, 14: 469-482.

Soygüt G, Dürü Ç (2006) *Kısa Süreli Bilişsel Davranışçı Tedaviye Vaka Seçiminde Değerlendirme (Basılmamış El Kitapçığı)*.

Hill CE, O'Grady KE, Elkin I ve ark. (1992) Applying the Collaborative Study Psychotherapy Rating Scale to rate therapist adherence in cognitive-behavior therapy, interpersonal therapy, and clinical management. *J Consult Clin Psychol*, 60: 73-79.

Horvath A, Greenberg L (1989) Development and validation of the working alliance and outcome in psychotherapy: A meta-analysis. *J Coun Psychol*, 38: 139-149.

Bu ön çalışma çerçevesinde, BİLTİR-UYET, psikoterapi araştırmaları dışında, uygulama alanına katkıları sağlayacağı düşünülmektedir. Araç, BT yaklaşımıyla sürdürülen süpervizyon eğitimlerinde, bireysel ve grup değerlendirmeleri açısından önemli geribildirimler verebilmektedir. Ayrıca, eğitim sürecinin etkinliğinin de değerlendirilmesinde yararlanılabilir. Başka bir deyişle, bilişsel terapi alanındaki uygulamalardaki standardizasyonun sağlanmasında, eğitimlerin nesnel ölçütler temelinde sürdürülmesinde katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, ölçeğin hem özgün hem de Türkçe formuna ilişkin çalışmalar başlangıç aşamasında olup ilerdeki araştırmalarda incelenmeyi bekleyen pek çok nokta bulunmaktadır. İzleyen dönemdeki çalışmalarda, tedavi yaklaşımına uygunluğun, tedavi etkililiğini yordamadaki katkısı ve terapötik ittifak ile terapiyi uygun/yetkin yürütme arasındaki ilişkilerin incelenmesi önemli görülmektedir.

Horvath A, Symonds B (1991) Relation between working alliance and outcome in psychotherapy: A meta-analysis. *J Coun Psychol*, 38: 139-149.

Lambert M, Shapiro D, Bergin A ve ark. (1986) The effectiveness of psychotherapy. In L. Garfield & Bergin (Eds), *Handbook of Psychotherapy and Behavior Change*, 3rd ed., (pp.157-216).

Leob KL, Pratt EM, Walsh BT ve ark. (2005) Therapeutic alliance and treatment adherence in two intervention for bulimia nervosa: A study of process and outcome. *J Consult Clin Psychol*, 73(6):1097-1107.

Liese BS, Barber JP, Beck AT ve ark. (1995) The cognitive Therapy Adherence and Competence Scale. Unpublished instrument, University of Kansas Medical Center.

Luborsky L, Woody GE, McClellan AT ve ark. (1982) Can independent judges recognize different psychotherapies? An experience with manual guided therapies. *J Consult Clin Psychol*, 50: 49-62.

McIntosh VVW, Jordan J, McKenzie JM, Luty SL ve ark. (2005) Measuring therapist adherence in psychotherapy for anorexia nervosa: Scale adaptation, psychometric properties, and distinguishing psychotherapies. *Psycho Res*, 15(3): 339-344.

Moncher FJ, Prinz RJ (1991) Treatment fidelity in outcome studies. *Clin Psychol Rev*, 11: 247-266.

Najavitz LM, Weiss RD, Shaw SR ve ark. (2000) Psychotherapists' views of treatment manuals. *Psychother*, 31: 404-408.

Najavitz LM, Ghinassi F, Horn AV ve ark. (2004) The therapist satisfaction with four manual-based treatments on a national multisite trial: An explanatory study. *Psychother*, 41: 26-37.

Paivio SC, Holowaty KA, Hall IE ve ark. (2004) The influence of therapist adherence and competence on client reprocessing of child abuse memories. *Psychother*, 41(1): 56-68.

Shaw BF, Olmsted M, Dobson KS ve ark. (1999) Therapist competence ratings in relation to clinical outcome in cognitive therapy of depression. *J Consult Clin Psychol*, 67(6): 837-846.

Vallis TM, Shaw BF, Dobson KS ve ark. (1986) The Cognitive Therapy Scale: Psychometric Properties. *J Consult Clin Psychol*, 54: 381-385.

Whisman MA (1993) Mediators and moderators in cognitive therapy for depression. *Psychol Bull*, 114: 248-265.

Young J, Beck AT (1980) Cognitive therapy scale and manual. Unpublished manuscript.